

PORADNIK

formy ochrony przyrody

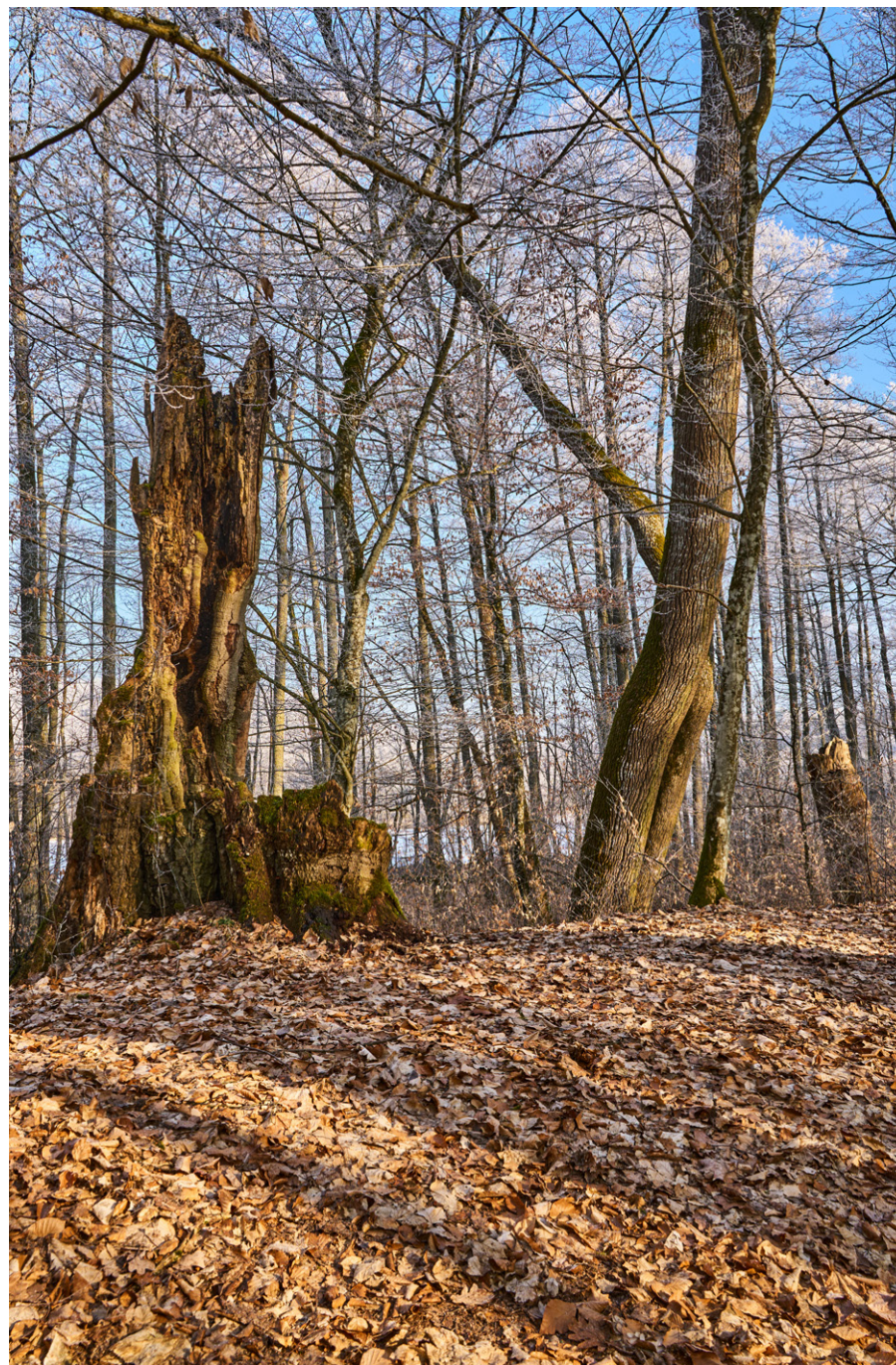
Wnioskuj o pomniki przyrody i użytki ekologiczne,
udzielaj się w konsultacjach planów ochrony.

To również działania adaptacyjne do zmiany klimatu!

Dlaczego warto działać na rzecz ochrony przyrody w kontekście zmiany klimatu?

Ochrona przyrody tradycyjnie kojarzy się z zachowaniem wyjątkowych, najcenniejszych fragmentów krajobrazów i rzadkich gatunków oraz ich siedlisk. Jednak wraz ze zmianą klimatu i ubożeniem bioróżnorodności ochrona „zwykłej” przyrody staje się coraz istotniejsza.

W obliczu rosnących wyzwań związanych z adaptacją do zmiany klimatu ochrona obszarów naturalnych i półnaturalnych – nawet w miastach – jest niezbędna. To właśnie one stanowią fundament dla zachowania równowagi ekologicznej i pomagają w łagodzeniu skutków kryzysu klimatycznego. Stanowią enklawę bioróżnorodności w świecie silnie zmienionym przez człowieka. W tym poradniku przedstawimy ci dostępne w polskim prawie formy ochrony przyrody, pokażemy różnice między nimi oraz podpowiemy, jak możesz wziąć aktywny udział w ich tworzeniu i zarządzaniu nimi.

Jak chronimy przyrodę w Polsce?

Co możemy chronić prawnymi formami ochrony przyrody?

System ochrony przyrody w Polsce został opisany w Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody¹. Znajdziesz w niej 10 form ochrony przyrody.

Parki narodowe to duże obszary (co najmniej 1000 ha) o szczególnych wartościach przyrodniczych. Dodatkowo mają znaczenie naukowe, kulturowe i edukacyjne. **Rezerваты przyrody** to obszary, które zachowały się w stanie naturalnym lub mało zmienionym, chroniące ekosystemy, siedliska i przyrodę nieożywioną. **Parki krajobrazowe** i **obszary chronionego krajobrazu** to formy ochrony przyrody, w których poza wartościami przyrodniczymi chroni się walory kulturowe i krajobrazowe. Na tych obszarach chronimy tradycyjny krajobraz i promujemy rekreację. Pełnią one też ważną rolę w edukacji przyrodniczej. W parkach krajobrazowych działalność gospodarcza może być nieco ograniczona, natomiast obszary chronionego krajobrazu pozostają aktywne gospodarczo przy zachowaniu określonych zasad. **Obszary Natura 2000** są najmłodsza formą ochrony przyrody w Polsce i stanowią element Europejskiej Sieci Ekologicznej, której celem jest ochrona cennych i zagrożonych siedlisk oraz gatunków ptaków w skali kontynentu. Pojedyncze lub zgrupowane wyjątkowe

okazy gatunków lub twory geologiczne mogą zostać **pomnikami przyrody**. Powinny wyróżniać się na tle innych podobnych obiektów. Kolejną formą są **stanowiska dokumentacyjne**, które chronią cenne elementy przyrody nieożywionej, np. miejsca występowania formacji geologicznych, nagromadzeń skamieniałości lub wyrobisk powierzchniowych i podziemnych. Bioróżnorodność w pozostałościach naturalnych ekosystemów chronią **użytki ekologiczne**. **Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe** z kolei chronią przede wszystkim walory widokowe. Tymi formami przyrody obejmowane są zarówno obszary niewielkie (np. pozostałości parków i założeń przypałacowych), jak i rozległe tereny, zróżnicowane pod względem krajobrazowym i przyrodniczym (np. fragmenty dolin rzecznych). Ostatnim elementem jest **ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów**. Wprowadza ona zakaz wykonywania pewnych czynności (np. niszczenia, przetrzymywania, zabijania, płoszenia) w stosunku do wybranych gatunków, bez względu na miejsce ich występowania, a więc obowiązuje na terenie całego kraju. Dodatkowo dla wybranych gatunków umożliwia tworzenie stref ochrony. Listy gatunków z podziałem na ściśle i częściowo chronione znajdują się w odpowiednich rozporządzeniach².

Jak są uchwalane i zarządzane formy ochrony przyrody?

Każda z form ochrony przyrody ma przypisaną procedurę utworzenia i zarządzania. Podmiotem odpowiedzialnym za utworzenie może być np. rada ministrów, sejmik województwa lub rada gminy. Po utworzeniu formy ochrony przyrody na danym obszarze obowiązują zakazy, których listę określa ustawa o ochronie przyrody. W niektórych przypadkach obowiązują wszystkie zakazy przypisane w ustawie do

¹ Sprawdź, jak system ochrony przyrody opisuje Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20040920880>

² Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20140001409>; Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20220002380>; Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej grzybów: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20140001408>.

danej formy ochrony przyrody (np. w parku narodowym czy rezerwacie przyrody), w innych można wybrać z listy te, które odpowiadają potrzebom w danym miejscu (np. w parku krajobrazowym czy obszarze chronionego krajobrazu). Na końcu poradnika znajdziesz tabelę porównawczą, która ilustruje, który organ tworzy daną formę ochrony przyrody, w jakim trybie i czy lista obowiązujących zakazów jest stała, czy pozwala na wybór tylko części z nich.

Poza listą zakazów obowiązujących na danym terenie na obszarach chronionych planuje się działania ochronne. Dla parków narodowych, rezerwatów przyrody, obszarów Natura 2000 i parków krajobrazowych opisuje je **plan ochrony** (lub podobny dokument, np. plan zadań ochronnych). Dokumenty te mogą zawierać zapisy przewidziane na różne okresy, ale jeśli w trakcie obowiązywania planu znacząco zmienią się warunki i potrzeby ochrony przyrody, może być on zmieniony. Treść planu jasno precyzuje, w jaki sposób zarządzany jest dany obszar. To dlatego warto się włączać w proces przygotowania tych dokumentów. Praktyczne wskazówki znajdziesz w dalszej części poradnika.

Dodatkowo w Polsce uchwalane są [programy ochrony gatunków zagrożonych wyginięciem](#) (art. 57 ustawy o ochronie przyrody). Nie stanowią one obowiązującego prawa, tak jak plany ochrony. Są to raczej wytyczne do postępowania dla wszystkich instytucji i podmiotów, które w trakcie swojej działalności stykają się z gatunkiem objętym programem bądź jego siedliskami. Opracowanie ma charakter ekspercki i zawiera wytyczne nie tylko w zakresie bezpośredniej ochrony gatunku, ale również badań naukowych oraz planowania i prowadzenia gospodarki leśnej, rolnej, wodnej itd. w sposób przyjazny dla gatunku.

Pozostawić przyrodzie czy aktywnie dbać?

W zarządzaniu formami ochrony przyrody spotykamy się z jednej strony z zakazami, które wspierają bierną ochronę przyrody. Z drugiej

strony realizacja zaplanowanych działań ochronnych to czynna ochrona przyrody. Jaka jest różnica między tymi podejściami?

Czynna ochrona przyrody polega na bezpośrednich działaniach, które mają na celu utrzymanie lub przywrócenie zdrowia ekosystemów, zwłaszcza w miejscach, które zostały zniszczone przez działalność człowieka. Takie działania obejmują np. odbudowę siedlisk, kontrolowanie populacji gatunków inwazyjnych czy ponowne nawodnienie obszarów osuszonych. To także sposób, by zachować ekosystemy, które wytworzyły się w wyniku długotrwałej ekstensywnej działalności człowieka (tradycyjny wypas, koszenie podmokłych łąk).

Z kolei bierna ochrona przyrody opiera się na minimalizowaniu wpływu człowieka na dany obszar, umożliwiając naturze samodzielne utrzymanie lub przywrócenie równowagi. W praktyce oznacza to ograniczenie dostępu, zakaz budowy nowych obiektów czy prowadzenia gospodarki rolnej i leśnej.

Oba te podejścia mogą być stosowane w jednym obszarze chronionym. W efekcie powstaje strategia ochrony, w której część obszaru pozostawia się przyrodzie bez ingerencji człowieka, a część poddaje się zaplanowanym działaniom ochronnym, aby zapewnić długotrwałą ochronę i stabilność ekologiczną całego obszaru.

Gdzie znajdziesz informację na temat ustanowionych form ochrony przyrody?

Zajrzyj na geoserwis Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska i sprawdź, jakie formy ochrony przyrody zlokalizowane są w twojej okolicy na mapie [geoserwisu GDOŚ](#).

W kolejnym kroku warto odwiedzić stronę udostępniającą [Centralny Rejestr Form Ochrony Przyrody](#) (CRFOP). Znajdziesz tam zebrane informacje o obiekcie oraz o dokumentach z nim powiązanych. Może to być np. akt powołania danej formy ochrony przyrody lub plan jej ochrony.

Jak możesz się zaangażować?

Jak zaangażować się w plany ochrony³?

Mieszkańcy i użytkownicy obszarów chronionych często mają obszerną wiedzę na temat terenu, która może pomóc dobrać odpowiednie działania ochronne dla danego obszaru. Dlatego warto włączyć się w tworzenie planów ochrony. Nie musisz być mieszkańcem czy mieszkanką danego obszaru, żeby wyrazić swój głos.

Zbierz informacje o konsultacjach

- Zajrzyj do tabeli na końcu poradnika, żeby wiedzieć, jaki organ będzie uchylać plan i czy będzie to plan ochrony czy plan zadań ochronnych.
- Sprawdź w [CRFOP](#), czy dany obszar ma wcześniejszy plan ochrony lub inne powiązane z nim dokumenty.
- Zajrzyj do Biuletynu Informacji Publicznej (BIP) odpowiedniego organu (gminy, dyrekcji parku narodowego, regionalnej dyrekcji ochrony środowiska itp.), gdzie udostępnione są informacje na temat konsultacji nowych dokumentów.
- Jeśli wiesz, że w twojej okolicy będzie w przyszłości uchwalany plan ochrony, możesz wnioskować, najlepiej pisemnie, o uwzględnienie cię lub twojej/wskazanej przez siebie organizacji w nadchodzących konsultacjach społecznych. Gdy przyjdzie

moment konsultacji, odpowiedni organ wyśle do zainteresowanych grup (pisemnie lub mailowo) powiadomienia.

- Zwykle możesz wziąć udział w dwóch etapach konsultacji: podczas przygotowywania projektu planu i na etapie zbierania uwag do projektu (ten etap nazywa się konsultacjami społecznymi). Jeśli to możliwe, zgłaszaj swoje uwagi już podczas opracowywania projektu planu. Zwykle czas na zgłoszenia trwa kilka miesięcy, a organ przygotowujący dokument może mieć większą elastyczność. Warto włączyć się również na drugim etapie, w czasie konsultacji projektu, jednak zwykle czasu na złożenie uwag jest wtedy mniej, a zmiana brzmienia zaproponowanych zapisów może być trudniejsza niż zaproponowanie własnych na pierwszym etapie.

Poznaj strukturę dokumentu

- Zwykle plany dla tych samych form ochrony (np. dla parków narodowych) wyglądają podobnie, choć różnią się merytoryczną zawartością. To dlatego warto przeczytać inny zatwierdzony plan ochrony dla analogicznej formy ochrony przyrody przed złożeniem swoich uwag. Zobaczysz, z jakich części składa się ten dokument i jaką ma strukturę. Zwróć uwagę na formę przedstawiania informacji i kolejność zapisów związanych z działaniami ochronnymi. Dzięki temu szybciej i łatwiej zorientujesz się w projekcie planu, do którego chcesz złożyć uwagi.

Zgłoś uwagi

- Uwagi najlepiej zgłaszać pisemnie do odpowiedniego organu. Informację, jak przesłać uwagi, znajdziesz w BIP lub na stronie internetowej organu.
- Przy zgłaszaniu uwag unikaj sformułowań zbyt ogólnych i związanych z emocjami. Używaj konkretnych argumentów, odnosz się do istniejących dokumentów i utrzymuj zwarty styl pisania.

³ Przygotowano na podstawie broszury „Zaangażuj się, czyli jak skutecznie zgłaszać uwagi do planów ochrony”, Fundacja WWF Polska we współpracy z Fundacją im. Heinricha Bölla, 2023.

- Proponuj zapisy (*proponuję, aby zapis... miał następujące brzmienie:...*), podając uzasadnienie swojego stanowiska, a jeśli to możliwe – również źródła potwierdzające zasadność swojego stanowiska. Szukaj konstruktywnych alternatyw dla działań ochronnych, z którymi się nie zgadzasz.
- Warto wiedzieć, że uwagi wniesione przez grupy, organizacje czy instytucje mogą mieć większą wagę niż te zgłoszone przez osoby indywidualne.
- Pamiętaj, żeby zgłaszać uwagi w wyznaczonych terminach, aby mieć pewność, że zostaną przeanalizowane i będą miały szansę zostać uwzględnione.

Jak wnioskować o ustanowienie pomnika przyrody⁴?

Tak zwane małe formy ochrony przyrody (pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe) mogą być uchwalane i likwidowane w drodze uchwały rady gminy. Oznacza to, że stosunkowo łatwo je powołać, ale jednocześnie łatwiej je też zlikwidować. Ochrona drzew, alei czy nawet całych obszarów w formie pomników przyrody i użytków ekologicznych może być skutecznym narzędziem wspierającym adaptację do zmiany klimatu. Są dodatkowym zabezpieczeniem zieleni przed zniszczeniem, a dodatkowo stają się pretekstem do edukacji ekologicznej i zwiększają potencjał turystyczny okolicy.

Ustawa o ochronie przyrody definiuje pomniki przyrody⁵ jako *pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupiska o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi*

je wśród innych tworów, okazałych rozmiarów drzewa, krzewy gatunków rodzimych lub obcych (...).

Kryterium umożliwiającym uznanie drzewa za pomniki przyrody⁶ jest obwód (mierzony na wysokości 130 cm) nie mniejszy niż ten określony w rozporządzeniu dla danego gatunku lub *wyróżnianie się wśród innych drzew tego samego rodzaju lub gatunku w skali kraju, województwa lub gminy ze względu na obwód pnia, wysokość, szerokość korony, wiek, występowanie w skupiskach, w tym w alejach lub szpalerach, pokrój lub inne cechy morfologiczne, a także inne wyjątkowe walory przyrodnicze, naukowe, kulturowe, historyczne lub krajobrazowe.*

Zbierz informacje o drzewie i przygotuj argumenty

- Jeśli w twojej okolicy jest wyróżniające się drzewo, sprawdź, czy jest już chronione. Sprawdź to w CRFOP (<http://crfop.gdos.gov.pl/CRFOP/>).
- Rozpoznaj gatunek drzewa, zwróć uwagę na liście, korę i pokrój drzewa. Możesz poprosić o pomoc osobę mającą specjalistyczną wiedzę biologiczną. Opisz możliwie dokładnie drzewo, które chcesz objąć ochroną.
- Poza zmierzeniem obwodu drzewa na wysokości 1,3 m od powierzchni gruntu (tzw. pierśnica) możesz oszacować wysokość drzewa i szerokość korony (porównując np. z okolicznymi budynkami czy inną infrastrukturą), opisać jego stan zdrowotny, pokrój, ewentualne obecność ptasich gniazd, cennych gatunków owadów zamieszkujących drzewo, ale też ubytków w korze. Warto sprawdzić, czy drzewo nie potrzebuje zabiegów ochronnych, podparcia czy usunięcia suchych gałęzi. Warto powołać się na wiedzę osoby, która może potwierdzić zebrane dane swoim

⁴ Przygotowano na podstawie karty „Jak powołać pomnik przyrody? Instrukcja krok po kroku”, Fundacja Ekorozwoju.

⁵ Przeczytaj w Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, art. 44 ust. 1. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20040920880>

⁶ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 4 grudnia 2017 r. w sprawie kryteriów uznawania tworów przyrody żywej i nieożywionej za pomniki przyrody: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20170002300>

- autorytetem, np. lokalnego przyrodnika, osobę z doświadczeniem zawodowym związanym z drzewami (dendrologa) itp.
- Opisz dokładnie, co to konkretne drzewo wnosi w lokalny krajobraz. Każdy argument dotyczący roli drzew w krajobrazie odnieś do tego egzemplarza, o którego ochronę wnosisz.
 - Zbierz wszystkie argumenty, nawet takie, które wydają ci się błahe. Próbując udowodnić, że wybrane drzewo jest wyjątkowe, pomyśl o wszystkich aspektach, dla których drzewo warto chronić i dla których się wyróżnia.
 - Weź pod uwagę nie tylko wartości przyrodnicze, ale również wartość, jaką pomnik przyrody przyniesie gminie – pomniki przyrody często stają się elementem lokalnej sieci atrakcji przyrodniczych.
 - Wyróżniającą wartością drzewa może być też jego wartość społeczna lub nietypowa historia. Na przykład drzewa owocowe, które zwykle nie są gatunkami, na których skupia się ochrona przyrody, na dawnych terenach rolniczych mogą być cennymi świadkami historii. To częsta sytuacja na osiedlach w większych ośrodkach miejskich.
 - Pomyśl o słowach kluczach, hasłach, które pojawiają się w twojej lokalnej debacie publicznej i mogą rezonować z radą gminy.
 - Jeśli masz taką możliwość, rozmawiaj z radnymi o twoim pomyśle, promuj go wśród mieszkańców jeszcze przed złożeniem wniosku. Przekonanie radnego (radnych) do tego pomysłu znacząco zwiększy szanse utworzenia pomnika, ponieważ na sesji rady gminy, na której sprawa ta będzie dyskutowana, stanie się on adwokatem takiego wniosku.

Przygotuj wniosek

Rada gminy ustanawia pomnik przyrody w formie uchwały, której projekt musi uzgodnić z właściwym miejscowo Regionalnym Dyrektorem Ochrony Środowiska (RDOŚ). Każdy obywatel, ale również organizacja pozarządowa czy szkoła, może zgłosić wniosek o ustanowienie pomnika przyrody zgodnie z przyjętym w danej gminie sposobem. Po przyjęciu uchwały informacja o nowym pomniku przyrody zostanie przekazana do Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, a następnie wpisana do CRFOP.

Kompletny wniosek powinien zawierać:

- pismo przewodnie, w którym jest wyjaśnione, kto i o co wnioskuje;
- opis obiektu, który chcemy objąć ochroną. Dobrze jest dołączyć dokumentację przyrodniczą i zdjęcia;
- lokalizację drzewa. W przypadku terenu miasta należy podać ulicę i numer; w przypadku terenów leśnych nazwę nadleśnictwa, leśnictwa, numer oddziału i pododdziału (dobrą praktyką jest dołączenie szkicu sytuacyjnego lub mapy terenu z zaznaczonym drzewem). Do wniosku dobrze jest dołączyć mapę. Najlepsza będzie mapa satelitarna z granicami działek ewidencyjnych (znajdziesz je na stronie: www.geoportal.gov.pl);
- uzasadnienie merytoryczne, w którym udowadniamy, że dany obiekt spełnia ustawową definicję wnioskowanej formy ochrony;
- opcjonalnie opinię właściciela lub zarządcy gruntu, na którym rośnie drzewo. Zgoda właściciela terenu nie jest wymagana, jednak ułatwia dostęp do tego miejsca w czasie oględzin urzędników oraz zwiększa szansę na pozytywne rozpatrzenie wniosku.

Pomnik przyrody ustanawiany jest w drodze uchwały rady gminy, która określa:

- nazwę pomnika,
- jego położenie,
- sprawującego nadzór (w praktyce: wójt, burmistrz, prezydent miasta),
- szczególne cele ochrony (np. wymagane zabiegi),
- zakazy właściwe dla tego obiektu, obszaru lub jego części (wybrane z listy zakazów wymienionych w ustawie⁷, np. zakazy: niszczenia i uszkodzania pomnika, uszkodzania i zanieczyszczania gleby, umieszczania reklam).

Kontroluj obieg dokumentów

W praktyce od momentu złożenia wniosku do powołania pomnika przyrody mija zazwyczaj dużo czasu. Warto co pewien czas sprawdzać w urzędzie postępy prac i upewnić się, że wniosek trafi na głosowanie rady gminy. Jeśli wniosek zostanie odrzucony, poproś w trybie dostępu do informacji publicznej o dostęp do wszystkich dokumentów dotyczących twojego wniosku, które powstały po jego złożeniu. Poznanie i prześledzenie historii obiegu dokumentów pozwoli ci zrozumieć, jakie opinie zaważyły o odrzuceniu twojego wniosku. Odrzucenie wniosku nie jest decyzją administracyjną, od której możesz się odwołać. Możesz natomiast złożyć kolejny wniosek, kiedy zbierzesz nowe informacje na temat drzewa lub nowe argumenty, np. podpisaną przez większą liczbę osób petycję.

⁷ Przeczytaj w Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, art. 45 ust. 1. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20040920880>

Pomniki przyrody są cenne nawet po śmierci drzewa

Rada gminy może, ale tylko po uzgodnieniu z Regionalnym Dyrektorem Ochrony Środowiska, znieść pomnik przyrody w przypadku utraty jego wartości albo w przypadku, gdy koliduje on z realizacją inwestycji celu publicznego lub gdy jego zniesienie jest niezbędne dla zapewnienia bezpieczeństwa powszechnego. Na terenach niezabudowanych, jeżeli nie stanowi to zagrożenia dla ludzi lub mienia, drzewa stanowiące pomniki przyrody podlegają ochronie także po śmierci, aż do ich samoistnego, całkowitego rozpadu. Takie drzewa wspierają bioróżnorodność. Wypróchnienie pni drzew, obłamane konary, występowanie pęknięć i dziupli, próchnica pni, suche konary nie świadczą o utracie wartości przyrodniczej, a czasem wręcz przeciwnie – sprawiają, że drzewo jest siedliskiem unikatowych gatunków, w szczególności owadów i ptaków, często tych podlegających ochronie gatunkowej.

Zaangażuj się w działania społeczne i kulturalne

Wokół cennej zieleni warto budować **sieć osób**, które doceniają jej wartość i chcą ją chronić. Wspólna inicjatywa mieszkańców, taka jak spacer przyrodniczy, piknik sąsiedzki, podpisanie petycji czy przeprowadzenie bioblitz (czyli społecznego inwentaryzowania bioróżnorodności), może znacząco wpłynąć na decyzje podejmowane przez władze lokalne. Innymi przykładami działań są organizacja warsztatów związanych z historią danego drzewa czy wspólne przygotowanie tabliczek informacyjnych. Zgromadzenie ludzi wokół tematu ochrony danego terenu czy drzewa sprawia, że trudniej jest ignorować głos społeczności.

Szukaj także sojuszników poza środowiskami stricte proekologicznymi – wśród instytucji kultury, takich jak domy kultury czy fundacje zajmujące się sztuką. Takie współdziałanie może pomóc w budowaniu sieci osób, które wspierają twój pomysł, oraz podkreślaniu społecznej wartości przyrody.

Inną formą ochrony przyrody, która może się okazać dobrze dostosowana do potrzeb danego obszaru, są użytki ekologiczne. Zobacz w tabeli na końcu poradnika, jakie zasady obowiązują przy ich tworzeniu. Przy wnioskowaniu o ustanowienie użytku ekologicznego, poza opisanymi powyżej wskazówkami, poświęć chwilę na znalezienie dobrej proponowanej nazwy. Odwołaj się do historii terenu i mieszkańców, tak żeby nazwa wskazywała na wartość tego obszaru.

Warto włączyć się także w konsultacje dotyczące dokumentów strategicznych i planistycznych, m.in. strategii rozwoju gminy, planów ogólnych gminy (POG), miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (MPZP) czy miejskich planów adaptacji (MPA), ponieważ to, co zostanie ustalone na etapie planowania, ma duży wpływ na przyszłość danego obszaru. Chroniące przyrodę i cenne obszary otwarte zapisy w tych dokumentach stanowią dobrą bazę do wnioskowania o ochronę wybranych drzew w szczególny sposób.

Przydatne linki:

- Strona GDOŚ dedykowana m.in. formom ochrony przyrody
<https://www.gov.pl/web/gdos/ochrona-przyrody4>
- Centralny Rejestr Form Ochrony Przyrody
<https://crfop.gdos.gov.pl/CRFOP/>
- Geoserwis GDOŚ
<https://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>
- Publikacja WWF (we współpracy z Fundacją im. Heinricha Bölla) na temat planów ochrony
<https://www.wwf.pl/zaangazuj-sie-w-plany-ochrony>
- Poradnik interwencyjny WWF
<https://www.wwf.pl/aktualnosci/co-robic>
- Wydawnictwa Klubu Przyrodników
<https://kp.org.pl/pl/130-wydawnictwo/pozostale/2395-pozostale-wydawnictwa>
- Publikacja Fundacji Ekorozwoju na temat powoływania pomników przyrody
<https://drzewa.org.pl/publikacja/jak-powolac-pomnik-przyrody-instrukcja-krok-po-kroku/>
- Baza wiedzy Fundacji Ekorozwoju o ochronie drzew oraz praktyczne wzory wniosków
<http://drzewa.org.pl/>
- Inicjatywa Miastozdżiczenie
<https://miastozdżiczenie.pl/>
- Poradnik na temat planów ogólnych gminy Fundacji Sendzimira
<https://pytamyozielone.org/wp-content/uploads/Poradnik-reforma-planowania-przestrzennego.pdf>
- Poradnik na temat strategii rozwoju gminy Fundacji Sendzimira
https://pytamyozielone.org/wp-content/uploads/Poradnik_strategia-rozwoju-gminy.pdf

Tabela porównawcza – formy ochrony przyrody

	Park narodowy	Rezerwat przyrody	Obszar Natura 2000	Park krajobrazowy	Obszar chronionego krajobrazu	Pomnik przyrody, stanowisko dokumentacyjne, użytek ekologiczny, zespół przyrodniczo-krajobrazowy
Utworzenie – tryb i właściwy organ	rozporządzenie Rady Ministrów	zarządzenie RDOŚ	rozporządzenie ministra	uchwała sejmiku województwa	uchwała sejmiku województwa	uchwała rady gminy
Niezbędne do utworzenia zgody i opinie	uzgodnienie z organami samorządów; zaopiniowanie przez organizacje ekologiczne; na gruntach prywatnych za zgodą właściciela lub w trybie wywłaszczenia	na obszarze morskim – uzgodnienie z dyrektorem urzędu morskigo; na gruntach prywatnych za zgodą właściciela lub w trybie wywłaszczenia	opiniowanie przez rady gmin projektu listy obszarów Natura 2000	uzgodnienie z radami gmin oraz z RDOŚ	uzgodnienie z radami gmin oraz z RDOŚ	uzgodnienie z RDOŚ
Zmniejszenie lub likwidacja	rozporządzenie Rady Ministrów wyłącznie w razie bezpowrotnej utraty wartości przyrodniczych i kulturowych	zarządzenie RDOŚ w przypadku bezpowrotnej utraty wartości przyrodniczych, dla których rezerwat został powołany	rozporządzenie ministra, po uzyskaniu zgody Komisji Europejskiej	uchwała sejmiku województwa wyłącznie z powodu bezpowrotnej utraty wartości przyrodniczych, historycznych i kulturowych oraz walorów krajobrazowych	uchwała sejmiku województwa wyłącznie z powodu bezpowrotnej utraty wartości krajobrazowych i związanych z turystyką	uchwała rady gminy w razie utraty wartości przyrodniczych i krajobrazowych lub w razie konieczności realizacji wskazanych inwestycji
Otulina	wyznacza się	może być wyznaczona	nie wyznacza się	może być wyznaczona	nie wyznacza się	nie wyznacza się
Opłaty za wstęp	obszary podlegające opłacie wyznacza minister, wysokość opłaty ustala dyrektor parku	RDOŚ może wprowadzić opłaty za wstęp	nie ma	nie ma	nie ma	nie ma

	Park narodowy	Rezerwat przyrody	Obszar Natura 2000	Park krajobrazowy	Obszar chronionego krajobrazu	Pomnik przyrody, stanowisko dokumentacyjne, użytek ekologiczny, zespół przyrodniczo-krajobrazowy
Podstawa zarządzania – dokumenty planistyczne						
Nazwa i okres obowiązywania	plan ochrony na 20 lat, a do czasu jego ustanowienia: zadania ochronne na 1–5 lat	plan ochrony na 20 lat, a do czasu jego ustanowienia: zadania ochronne na 1–5 lat	plan zadań ochronnych – bezterminowo lub plan ochrony – na 20 lat*	plan ochrony na 20 lat	nie opracowuje się	nie opracowuje się
Organ przygotowujący plan	dyrektor parku	plan ochrony – RDOŚ lub po uzgodnieniu z tym organem – zarządzający rezerwatem; zadania ochronne – RDOŚ	organ sprawujący nadzór – RDOŚ lub urząd morski*	dyrektor parku lub dyrektor zespołu parków	nie dotyczy	nie dotyczy
Opiniowanie i uzgodnienia planu	plan ochrony – opinia rad gmin, udział społeczeństwa	plan ochrony – opinia rad gmin, udział społeczeństwa	udział społeczeństwa; plan ochrony – opiniowanie przez dyrektora RDLP lub dyrektora urzędu morskiego	uzgodnienie z RDOŚ i częściowo z radami gmin; opinia woj. konserwatora zabytków; udział społeczeństwa	nie dotyczy	nie dotyczy
Tryb przyjęcia planu	plan ochrony – rozporządzenie ministra; zadania ochronne – zarządzenie ministra	zarządzenie RDOŚ	plan zadań ochronnych – zarządzenie RDOŚ; plan ochrony – rozporządzenie ministra	uchwała sejmiku województwa	nie dotyczy	nie dotyczy
Zakazy	wszystkie z art. 15 u.o.p.**, przy czym możliwe są odstępstwa	wszystkie z art. 15 u.o.p.**, przy czym możliwe są odstępstwa	zakaz podejmowania działań mogących, osobno lub w połączeniu z innymi działaniami, znacząco negatywnie oddziaływać na cele ochrony obszaru Natura 2000, przy czym możliwe są odstępstwa	wybrane z art. 17 u.o.p.**, przy czym możliwe są odstępstwa	wybrane z art. 24 u.o.p.**, przy czym możliwe są odstępstwa	wybrane z art. 45 u.o.p.**, przy czym możliwe są odstępstwa

* System zarządzania, jak i dokumentów planistycznych dla obszarów Natura 2000 jest rozbudowany, dlatego w tabeli podano informacje o rozwiązaniach stosowanych co do zasady. Pełna informacja o tych systemach znajduje się w art. 27–32 u.o.p.

** u.o.p. – Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody

Ilekcrow w tabeli jest mowa o „ministrze”, należy przez to rozumieć ministra właściwego ds. środowiska

Za: Klub Przyrodników 2010, „Formy ochrony przyrody – porównanie, stan prawny na 1 maja 2010” i Fundacja WWF Polska we współpracy z Fundacją im. Heinricha Bölla 2023, „Zaangażuj się, czyli jak skutecznie zgłaszać uwagi do planów ochrony” – zmienione i zaktualizowane, opracowanie: Andrzej Ginalski

Zobacz także:

Nagranie z webinaru *Formy ochrony przyrody – jaką mają funkcję w adaptacji do zmian klimatu? Jak interweniować w ich zakresie?*

[Obejrzyj nagranie](#) z webinaru zorganizowanego w ramach akcji „Pytamy o zielone” z 17 marca 2025 r.

- Poznasz specyfikę poszczególnych form ochrony przyrody – od parków narodowych przez rezerваты i obszary Natura 2000 po użytki ekologiczne.
- Usłyszysz więcej o planach ochrony uchwalanych dla form ochrony przyrody i dowiesz się, jak można się zaangażować w ich tworzenie.
- Dowiesz się, jak wnioskować o ustanowienie pomnika przyrody i jakie inne działania możesz podjąć dla ochrony lokalnej przyrody.

Nagranie z webinaru *Zarządzanie wodą w gminie. Ochrona przed powodzią, zapobieganie suszy.*

[Obejrzyj nagranie](#) z webinaru zorganizowanego w ramach akcji „Pytamy o zielone” z 16 października 2024 r.

- Poznasz kluczowe elementy zrównoważonego gospodarowania wodą i dowiesz się więcej o zarządzaniu rzeką w kontekście jej całej zlewni.
- Dowiesz się, jakie instytucje odpowiadają za wody w Polsce i jakie narzędzia może wprowadzać gmina, żeby zachęcać mieszkańców do zrównoważonego gospodarowania wodą opadową.
- Usłyszysz dyskusję między ekspertami a lokalnymi działaczami o ochronie mokradeł i działaniu w obszarze zarządzania wodą.

Nagranie z webinaru *Reforma systemu planowania i zagospodarowania przestrzennego. Ochrona terenów cennych przyrodniczo w planie ogólnym gminy.*

[Obejrzyj nagranie](#) z webinaru zorganizowanego w ramach akcji „Pytamy o zielone” z 5 grudnia 2024 r.

- Usłyszysz, jakie zmiany wprowadza reforma systemu planowania i zagospodarowania przestrzennego.
- Dowiesz się, jak teraz będą przebiegać procesy partycypacyjne i poznasz metody udzielania się.
- Poznasz specyfikę planu ogólnego i zobaczysz przykłady wniosków, które można do niego składać, by chronić obszary otwarte przed zabudową.
- Zobaczysz przykład wniosku uczestniczki akcji „Pytamy o zielone” i dowiesz się, na co warto zwracać uwagę, pisząc taki wniosek. Zwróć uwagę na przykłady postulatów, które mogą zostać wpisane w strategię rozwoju gminy.

Nagranie z webinaru *Bioróżnorodność – od Nature Restoration Law do własnego ogrodu. Jak wnioskować w gminie o zarządzanie zielenią wspierające bioróżnorodność? Jak wspierać ją we własnym ogrodzie?*

[Obejrzyj nagranie](#) z webinaru zorganizowanego w ramach akcji „Pytamy o zielone” z 16 kwietnia 2025 r.

- Dowiesz się, jakie polityki wpływają na działania w zakresie bioróżnorodności.
- Poznasz metody, których samorządy mogą używać, żeby zapraszać zieleni do miast.
- Usłyszysz o dobrych przykładach, które możesz wdrożyć w swoim ogrodzie.

Dowiedz się więcej o akcji „Pytamy o zielone” na [stronie akcji](#), [profilu Facebook](#) i [stronie Fundacji Sendzimira](#), operatora akcji.

Poradnik powstał w ramach akcji „Pytamy o zielone” prowadzonej przez Fundację Sendzimira dzięki wsparciu Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności oraz European Climate Foundation.

Poradniki w ramach akcji powstają dzięki wsparciu European Climate Foundation.